

C. D. P R E D A

U N V A Z A H A
P R I N T R E M A L G A Ș I

INTRODUCERE

În toamna lui 2018, Federica Mogherini mi-a cerut să conduc misiunea UE de observare a alegerilor prezidențiale din Madagascar. Am acceptat. Era a patra oară când aveam o asemenea responsabilitate. Lady Ashton, care a fost prima șefă a diplomației europene, mă desemnase în fruntea unor misiuni similare – la prezidențialele din Coasta de Fildeș din 2010, apoi la scrutinul legislativ din 2013 din Guineea. Succesoarea ei îmi încredințase și ea, în 2015, șefia echipei care a observat alegerile legislative din Sri Lanka.

Aceste misiuni – pe scurt: M.O.E.U.E. – sunt formate din experți electorali și pot cuprinde între câteva zeci și câteva sute de persoane, în funcție de dimensiunea teritoriului acoperit și de complexitatea scrutinului. Prestigiul UE în domeniul observării alegerilor e foarte mare. În fiecare an sosesc la Bruxelles zeci de invitații din Asia, America de Sud sau Africa. Uniunea are un buget pentru 10-12 misiuni anuale. În fruntea fiecăreia dintre ele se află un membru al Parlamentului European (PE). Acesta e vocea politică a experților în alegeri, proveniți în general din toate statele-membre. Concluziile trase de M.O.E.U.E. sunt luate în seamă de comunitatea internațională în evaluarea stării democrației dintr-o țară.

Madagascar nu era pentru mine un ținut necunoscut. Mai fusesem la Antananarivo în 2005, la o conferință ministerială a Francofoniei, apoi la scrutinul prezidențial din 2013, în cadrul grupului de deputați din PE care au observat alegerile din acel an. O delegație parlamentară similară urma să vină și acum, fiind integrată în misiunea pe care am condus-o. Dincolo de vizitele la Tana – numele prescurtat al capitalei malgașe – mai avusesem ocazia de a întâlni și de a discuta cu doi președinți ai Marii Insule, cum mai e cunoscută țara din Oceanul Indian: cu Marc Ravalomanana, în 2006, la București, apoi în 2008 la Québec, în ambele cazuri în contextul reuniunilor la nivel înalt ale Francofoniei și, respectiv, cu Héry Rajaonarimampianina, care a făcut o vizită oficială la Bruxelles, în 2015.

Țara îmi atrăsese atenția încă de la primul contact. Citind despre istoria ei recentă, am descoperit un regim extrem de instabil, mai cu seamă după încetarea primei republici, care a avut în frunte, mai întâi, de la câștigarea independenței până în 1972, pe un fost deputat socialist în Adunarea Națională franceză, pe nume Philibert Tsiranana, apoi până în 1975, de patru militari. În acel an, tot un militar – căpitanul de marină Didier Ratziraka – proclama o a doua republică și o așeza pe baze marxiste. Prieten cu Ceaușescu și cu alți dictatori comuniști, cel supranumit „amiralul roșu” va pleca de la putere în 1993, fiind bătut în alegeri de Albert Zafy, care e destituit de Parlament după trei ani. Ratziraka revine în Palatul prezidențial în 1997, dar pierde turul întâi al următorului scrutin din decembrie 2001 împotriva lui Marc Ravalomanana, om de afaceri și primar în Antananarivo. Acesta se proclamă, în vara lui 2002, președinte, fără a mai aștepta un al doilea tur, apoi e reales în 2006 cu o majoritate clară încă din prima rundă. Peste trei ani va fi însă răsturnat cu ajutorul militarilor, de către succesorul său la primăria Capitalei, un june disc-jockey numit Andry Rajoelina. Lovitura de stat izolează țara și abia în 2013 se găsește un acord pentru încheierea „tranziției”, acord care îi exclude de la alegeri pe foștii președinți. Scrutinul de atunci s-a numit, de aceea, „nici, nici”.

În 2018 a luat sfârșit primul mandat prezidențial posttranziție, cel câștigat cu cinci ani mai devreme de către Héry Rajaonarimampianina, care pornise cu a doua șansă în fața lui Jean-Louis Robinson, care era – în treacăt fie zis – și membru al Partidului Socialist Francez. Anul trecut, pe 7 noiembrie și pe 19 decembrie au avut loc cele două tururi de scrutin

pentru alegerea unui nou șef al statului. De data asta nu au existat restricții pentru foștii președinți. În cursă au fost acceptați 36 de malgași.

Paginile care urmează au fost redactate sub forma unui jurnal pe care l-am ținut din momentul desemnării în fruntea misiunii UE și până în ziua în care învingătorul a depus jurământul. Pe lângă însemnările strict politice, am consemnat diverse informații despre cultura, mitologia și religiile malgașe, despre magi și vrăjitori, animale-totem, prejudecăți culturale și rituri de inițiere sau mituri care funcționează încă într-o societate prea puțin cunoscută în Europa. Am pus deci împreună democrația și actele de haiducie, ceremonia „întoarcerii oaselor” și Libertalia, legendara republică a piraților, religia care-l slăvește pe un creator al universului numit Zanahary, furturile de zebu și răpirile oamenilor de afaceri din comunitatea *karan*-ilor, regii tradiționali și membrii unui club de kung fu care s-au confruntat în stradă cu poliția. Cred că, în acest fel, societatea politică malgașă poate fi înțeleasă mai bine.

În text am introdus ici și colo informații despre evenimente politice de acasă, pentru a fixa în mintea cititorului român nu atât o cronologie paralelă, cât o referință comparativă la o tranziție – a noastră – care pare să nu se mai încheie. Volumul include fotografiile făcute de mine în locurile vizitate din septembrie în decembrie 2018: pozele de la pp. 31, 34, 47, 71, 78, 91, 102, 106, 110 și 115 sunt făcute la Antananarivo, cele de la pp. 38 și 39 – la Toamasina (în franceză: Tamatave), cele de la pp. 50, 51, 54, 55, 58, 59, 107, 111 și 114 – la Antsiranana (în franceză: Diego Suarez), cele de la pp. 12, 27, 95, 119, 122, 123, 126, 127, 130 și 131 – la Toliara (Tuléar), iar restul – la Tolagnaro (Fort Dauphin).

București, februarie 2019

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

21 septembrie 2018

Tocmai întors din Kazahstan și Uzbekistan, țări care sunt, de fapt, dictaturi decorate cu partide, aflu că Federica Mogherini m-a numit observator-șef pentru alegerile din Madagascar. Când am scris asta pe Facebook, pe lângă felicitări am primit și mesaje glumețe despre Mazăre, refugiat în Marea Insulă acum doi sau trei ani. Cam asta știu românii despre malgași.

24 septembrie

Lucrez deja cu experții care au ajuns la Antananarivo acum două zile. Ei alcătuiesc așa-numita echipă-cadru, care include un expert politic, unul electoral, un al treilea care se ocupă de media, un altul specialist în contencios, doi care coordonează observatorii, un expert în securitate. Limba de lucru e franceza. Adjuncta mea – Sandrine Martins-Espinoza – mă înlocuiește la cârma echipei, atunci când nu sunt în Madagascar. Deocamdată, am discutat via Skype, programând misiunile pe care le voi face acolo. Voi merge prima dată chiar peste cinci zile, ca să deschid oficial operațiunile.

25 septembrie

Întâlnire cu reprezentanții Comisiei Europene și ai Serviciului European de Acțiune Externă care se ocupă de alegeri și de Madagascar: cum țara în care voi merge în următoarele luni trăiește din zvonuri, sunt pus la curent cu ce se mai spune la Tana. Se pare că Rajoelina, fostul pucist din 2009, ar fi cumpărat mulți politicieni și înalți funcționari. Sigur e că el va intra în turul al doilea. Alți doi foști președinți – Ravalomanana și Rajaonarimampianina – se înfruntă pentru celălalt loc din finală. Nu e exclus ca aceștia să se pună de acord în vederea rundei decisive, mai ales pentru a-și asigura sprijinul armatei. Un alt zvon zice că Ravalomanana invocă în mod insistent reapariția ciumei în țară, pentru că vrea, de fapt, amânarea scrutinului. Și președintele interimar ar vrea – zic unii – să întârzie votul programat pentru 7 noiembrie și 19 decembrie, întrucât își dorește să ocupe cât mai mult onoranta poziție. Mi s-a atras atenția asupra riscului ca, în aceste împrejurări, UE să fie acuzată că forțează – din motive obscure, dar cu atât mai credibile pentru un public nemulțumit – organizarea alegerilor. Interlocutorii mei îmi spun că un reprezentant al Bisericii Catolice ar fi spus despre Ravalomanana că „nu e în toate mințile, probabil din pricina drogurilor, fiind incapabil să stea locului măcar o clipă și având un chip răvășit”. Mă voi convinge la fața locului. O chestiune la care trebuie să fiu atent e clivajul religios: în 2013 știu că nu funcționa, fiindcă Rajoelina, catolic, a sprijinit un protestant, iar Ravalomanana, protestant, și-a pus speranța într-un catolic, dar acum se pare că atitudinile Bisericilor au complicat și mai mult poziționările în spectrul politic.

26 septembrie

Corespondez tot mai frecvent cu experții electorali din Madagascar: azi am aflat că președintele Comisiei Electorale Naționale Independente (C.E.N.I.) nu mă poate primi când ajung la Tana, fiindcă va fi plecat la ONU. Mi-am adus aminte că asemenea deplasări sunt frecvente și-n alte țări: în loc să trudească la organizarea scrutinului, membrii acestor comiții și comitete folosesc ocazia oferită de alegeri pentru a călători în străinătate. În Coasta de Fildeș, membrii C.E.N.I. plecau pe rând câte două-trei săptămâni, pentru a

organiza – chipurile! – câte un birou de vot din străinătate, dacă se poate în țări dintre cele mai turistice și mai bogate.

27 septembrie

În Madagascar, președintele C.E.N.I. a interzis publicarea unui sondaj finanțat de Friedrich Ebert. Zice că malgașii nu sunt obișnuiți cu așa ceva. Fostul președinte Ravalomanana, aflat la Bruxelles, le-a spus celor de la SEAE că el vrea cu tot dinadinsul alegeri. Am refuzat să-l văd aici, întrucât nu voiam să folosească întâlnirea drept un semn că are susținerea UE. Îl voi vedea, sper, la el în țară.

28 septembrie

Una dintre româncele pe care am întâlnit-o în misiunea electorală din Guineea, din 2013, îmi scrie că a fost de curând în Madagascar pentru a forma observatorii naționali. Prima persoană cu care a dat nas în nas a fost Radu Mazăre. Sper să nu am același noroc. Înainte de a pleca spre Antananarivo, particip la Paris la susținerea tezei de doctorat pregătite, sub îndrumarea mea, de franțuzaica Clémence Valin, având drept subiect copiii străzii din București: îi revăd cu această ocazie pe Catherine Durandin, specialistă în istoria României comuniste, ca și pe doctorul Xavier Emmanueli, unul dintre creatorii *Médecins du monde* și ai *SAMU social*, fost ministru în guvernul lui Alain Juppé. Când le spun că de la facultate plec la Antananarivo, reacționează zicând că și capitala malgașă are copiii săi în stradă. Am luat seara un avion al companiei Ethiopian Airlines, care m-a dus la Addis Abeba: am rămas acolo trei ore, într-unul dintre cele mai haotice aeroporturi pe care mi-a fost dat să le văd. Profit de tranzit ca să citesc raportul de securitate al M.O.E.U.E., redactat zilnic de experții europeni și câțiva foști militari malgași, și realizez cât de rurală e societatea. Într-adevăr, una dintre revoltele în curs a pornit de la distribuirea inechitabilă a apei pentru irigarea câmpurilor, iar o alta – de la eliberarea din închisoare a unui hoț de zebu, bou cu cocoașă (*Bos indicus*). Protestatarii incendiază tot ce le iese în cale: autobuze turistice, motociclete, acoperișuri de case etc. Cazurile de ciumă au reapărut, dar nu sunt așa de numeroase ca anul trecut, când au murit vreo patru sute de persoane.

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

29 septembrie

În avionul care m-a purtat de la Addis Abeba la Tana am primit o broșură tipărită de autoritățile malgașe, din care aflu că în Madagascar există trei anotimpuri. Primul se cheamă *ririnina*: e perioada rece, „când pământul se odihnește, iar frunzele de manioc se usucă”, zice broșura. Al doilea e *lohataona*, care începe cu furtuni numite *mampisara-taona* și se caracterizează prin aceea că „soarele e atât de puternic încât poate crăpa capul unui chel”. Al treilea anotimp malgaș se cheamă *fahavaratra*: e perioada ploioasă, „când fânul putrezește”. Felul cum sunt descrise anotimpurile ne arată și el caracterul arhaic al societății. În schimb, revoltele politice pornesc din oraș, în primul rând din Capitală. 80 la sută dintre malgași trăiesc cu mai puțin de 1,8 dolari americani pe zi și doar 14% au acces la electricitate. Banii cheltuiți pentru a face politică sunt absurd de mulți: în 2013, învingătorul de la prezidențiale, Héry Rajaonarimampianina, a cheltuit 43 de milioane de dolari pentru cele două milioane de voturi obținute, adică 21,5 dolari americani per votant. Spre comparație: Trump a avut nevoie de 21,4 USD, iar Hollande – de 1,4. Acum sunt 36 de candidați, dintre care patru foști șefi de stat (Ratziraka, Ravalomanana, Rajoelina și Rajaonarimampianina), ca și trei foști premieri. Citesc, de asemenea, un studiu despre elitele politice și economice malgașe. 64% dintre ei sunt din „casta” superioară numită *merina* (față de 32% în totalul populației), iar 65% acuză colonialismul pentru problemele țării. Probabil nu știu că în ultimii 50 de ani, adică după independență, PIB-ul a scăzut cu 33%. La două ore după sosirea la Tana, discut cu un vicepreședinte al Comisiei electorale, care nu știe cum vor face agenții săi scanarea proceselor-verbale și cu atât mai puțin ce se va petrece dacă o să pice curentul – așa cum se întâmplă frecvent. A doua discuție – cu președintele Comisiei constituționale, care e profesor la Universitatea din Capitală. Îl întreb ce știe despre dna Ramaroso, care a condus la un moment dat biroul AUF de la București, dar aflu doar că e la pensie. Seara, la masă la ambasadorul UE, împreună cu ambasadorii Franței și Marii Britanii, ca și cu nr. 2 de la nemți. Le explic ce este o misiune electorală a UE și ce am de gând să spun la conferința de presă care va anunța lansarea misiunii. Acesta e, de fapt, singurul obiectiv al primei mele vizite, care va dura vreo 30 de ore. Ei se tem că nu va veni presa mâine, fiindcă e duminică și merg toți la liturghie. *Jeune Afrique* a pus pe